

INNOVASION RIVOJLANISH AGENTLIGI TOMONIDAN AMALGA OSHIRILAYOTGAN INVESTISION LOYIHALAR SAMARADORLIGI

Maxmudxonov Mirsulton

*Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi
Innovation rivojlanish agentligi*

Annotatsiya: Iqtisodiy o'sish va innovatsion va investitsiya strategiyasining samaradorligi ko'p jihatdan innovatsion va investitsiya loyihalarini amalga oshirish uchun tanlov tizimini shakllantirishga, innovatsion loyihalarning samaradorligi va zamonaviy dunyoning tez o'zgaruvchan voqeliklariga moslashishini baholashga bog'liq. Zamonaviy voqelik shundan iboratki, innovatsion va investitsiya loyihalari yuqori noaniqlik va tavakkalchilik sharoitida amalga oshiriladi, bu esa samaradorlikni baholashning an'anaviy usullaridan foydalanishni qiyinlashtiradi. Maqolada qayd etilishicha, loyiha va dasturlar samaradorligini baholashning nazariy, uslubiy va uslubiy asoslari yaxshi shakllanganiga, eng yaxshi loyihalarni tanlash mexanizmini yaratishga yondashuvlar xilma-xilligiga qaramay, loyihalarni baholashda bir qator muammolar mavjud. Konseptual apparatning rivojlanmaganligi, loyihalarni baholash mezonlarining torligi, innovatsion va investitsiya loyihalarini baholash tizimidagi hududiy xususiyatlarning e'tiborga olinmasligi shular jumlasidandir.

Kalit so'zlar: innovatsiya va investitsiya loyihalari. innovatsion siyosat, baholash usullari, loyihalarni baholash mezonlari, hududiy xususiyatlar, innovatsion va investitsiya loyihalarini baholash metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.

Investitsiyalar samaradorligini o'lchash masalalari ko'rib chiqiladi. Temir yo'l transportida investitsiya loyihalarini amalga oshirishning iqtisodiy samaradorligi darajasini belgilovchi parametrlarni asoslash bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Investitsiya loyihalarining iqtisodiy samaradorligini baholash, yo'riqnomalar, natijalar, xarajatlar, tijorat samaradorligi, byudjet samaradorligi, samaradorlik ko'rsatkichlari, samaradorlik mezonlari, kapital qiymati, diskont stavkasi, diskontlash, foiz stavkasi, loyihaning hayot aylanishi, taxminiy samaradorlik davri, transport effekti, notransport effekti, innovatsiya.

Haqiqiy aktivlarga (ishlab chiqarish vositalariga, ayniqsa ustuvor loyihalarga) investitsiya qilish orqali biz mehnat unumdorligini oshirish, energiya va boshqa moddiy resurslarni tejash ko'rinishida samara olamiz, bu mahsulot birligiga xarajatlarni kamaytiradi, bu esa, albatta, hissa qo'shadi. davlatning iqtisodiy o'sishiga, bozorda raqobatbardoshligini oshirishga va boshqalar. Shu bilan birga, salbiy ta'sirlar salbiy omillarning ta'siri tufayli yuzaga keladi: inflyatsiya (pul birligi qiymatining pasayishi), noaniqlik va risklar (loyihalar narxining oshishi). Bundan tashqari, vaqt o'tishi bilan

kapitalning (pulning) narxini hisobga olishimiz kerak, chunki investitsiyalar, investitsiya loyihalari, qoida tariqasida, resurslarni uzoq muddatli investitsiya qilishdir. Natijada, bir tomondan, uzoq muddatli investitsiyalar (investitsiyalar, innovatsiyalar)ning ortib borayotgan ta'sirini, ikkinchi tomondan, salbiy omillar ta'sirida yo'qotishlarni hisobga olish kerak. Ushbu ikki qarama-qarshi ta'sir (yo'qotish) tendentsiyasini qanday qilib birlashtirish va investitsiya qilingan kapital samaradorligini oqilona, ob'ektiv baholashni olish mumkin. Muammo, albatta, murakkab, shuning uchun inson faoliyatining turli turlarining samaradorligini o'lchash haqida munozaralar bo'ldi, bu parametrlar tahlil qilindi va bu muammo narxlash bilan bir qatorda, mamlakatning rivojlanishi uchun eng muhimi ekanligi bejiz emas. umuman iqtisodiyot.

Innovatsion mahsulotning batafsil tavsifi, uning hayotiylikini asoslash, investitsiyalarni jalb qilish zaruriyati, imkoniyati va shakllari, ijro muddatlari, ijrochilar to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladigan, uni ilgari surishning tashkiliy-huquqiy tomonlarini hisobga oladigan hujjat innovatsion loyihani ishlab chiqishning natijasi bo'lib xizmat qiladi. Innovatsion loyihani amalga oshirish — innovatsion mahsulotni yaratish va bozorga chiqarish jarayoni.

Innovatsion loyihaning maqsadi — yangi tizimlarni yaratish yoki mavjudlarini — texnik, texnologik, axborot, ijtimoiy, iqtisodiy, tashkiliy tizimlarni o'zgartirish va resurslar (ishlab chiqarish, moliyaviy, inson) xarajatlarining pasayishi natijasida mahsulot, xizmat ko'rsatish sifati va yuqori tijorat samaradorligini tubdan yaxshilashga erishish. Innovatsion loyihalarni boshqarish bilan innovatsion menejment shug'ullanadi.

Innovatsion loyihalar murakkab tizimdir, shuning uchun ularni amalga oshirish va amalga oshirish katta investitsiyalarni talab qiladi, shuning uchun mintaqada samarali innovatsion siyosatni shakllantirish ham alohida ahamiyatga ega. Innovatsion va investitsiya loyihalarini amalga oshirish innovatsiyalar va investitsiyalarni hudud iqtisodiyotida munosib uyg'unlashtirish muammolarini hal etishda istiqbolli yo'nalish hisoblanadi. Innovatsiya va investitsiya strategiyasi jarayonida yuqori texnologiyali innovatsion va investitsiya loyihalarini amalga oshirish zarurati yalpi ichki mahsulotning jadal o'sishi, demak, mamlakat iqtisodiy o'sishining asosiy shartidir. Hududlarda xo'jalik yurituvchi subyektlarning investitsion faolligi barqaror bo'lmagan zamonaviy sharoitda taklif etilayotgan va amalga oshirilayotgan innovatsion va investitsiya loyihalari samaradorligini baholashni takomillashtirishga qo'yiladigan talablar sezilarli darajada oshib bormoqda. Zamonaviy voqelikka mos keladigan yangi baholash tizimlarini ishlab chiqish, shu jumladan loyihaning asosiligi, uni amalga oshirish usullari va vositalari, belgilangan maqsadlarga erishish darhol qaror qabul qilishni talab qiladi.

Shu bilan birga, baholash metodologiyasining kontseptual asoslari o'zgarishi,

mamlakatimiz uchun tubdan yangi iqtisodiy tushunchalar va usullardan foydalangan holda kategoriyaviy apparatni rivojlantirishni takomillashtirish zarur. Mamlakatimizdagi iqtisodiy vaziyat innovatsion va investitsiya loyihalari samaradorligini baholash mezonlari yoki tizimli qoidalarini izlashni rag'batlantirmoqda. Texnologik taraqqiyot investitsiya imkoniyatlari doirasining sezilarli darajada kengayishiga olib keldi, qaror qabul qilish va ushbu qarorlardan foyda olish o'rtasidagi vaqt oralig'ini oshirish tendentsiyasini yaratdi.

Hududlarni innovatsion rivojlantirishga o'tish innovatsion investitsiya loyihalari samaradorligini baholashning takomillashtirilgan ilmiy, uslubiy va uslubiy mezonlarini ishlab chiqish zarurligini ko'rsatdi. Boshqaruvning deyarli barcha sohalarida innovatsion faollikning kuzatilgan sakrashi innovatsion va investitsiya loyihalari portfelini tanlash, baholash va shakllantirishning yaxlit adekvat tizimi mavjud emasligi tufayli samarali natijalarni bermadi. Iqtisodiy o'sish sur'ati va innovatsion va investitsiya strategiyasining samaradorligi ko'p jihatdan innovatsion va investitsiya loyihalarini amalga oshirish uchun tanlov tizimini shakllantirishga, innovatsion loyihalarning samaradorligini baholash va tez o'zgarib turadigan voqelikka moslashishga bog'liq. zamonaviy dunyo va Rossiya iqtisodiyoti, xususan. Iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida, umuman Rossiyada ham, mintaqaviy darajada ham innovatsion faoliyat yo'nalishi innovatsion va investitsiya loyihalari samaradorligini baholashning ilmiy, uslubiy va uslubiy ta'minotini zudlik bilan takomillashtirishni talab qiladi.

Innovatsion va investitsiya loyihalari samaradorligini baholashning uslubiy va uslubiy ta'minotini ishlab chiqishdagi muammolardan biri bu kontseptual apparatning ishlab chiqilmaganligidir. O'tkazilgan tadqiqotlar innovatsion-investitsiya loyihasi kontseptsiyasining ikkita yondashuvni (innovatsion va investitsiya) birlashtirish nuqtai nazaridan ham, ularning elementar tarkibi nuqtai nazaridan ham noaniq va nomuvofiqligini ko'rsatadi. Ko'pgina hollarda, IIP innovatsiyalarni yaratish va amalga oshirish jarayonini hujjatlashtirish sifatida ko'rib chiqiladi, IIP esa uni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo'lgan harakatlarni emas, balki ularning ishtirokchilarini, shuningdek, ular o'rtasida yuzaga keladigan munosabatlarni ham qamrab oladigan yagona yaxlitlikdir. Innovatsion investitsiya loyihalari samaradorligini baholash usullari bo'yicha maxsus adabiyotlar va tadqiqotlar tahlili loyihalar va dasturlar samaradorligini baholashning nazariy, uslubiy va uslubiy asoslarini shakllantirishni, eng yaxshi loyihalarni tanlash mexanizmini yaratishga turli xil yondashuvlarni ko'rsatadi; ammo bunday tadqiqotlar asosan loyihaning investitsion yoki innovatsiya jihatlaridan biriga ta'sir qiladi. Muammoli masala sifatida ko'pincha innovatsion va investitsiya loyihalarini amalga oshirishning yakuniy natijalariga katta ta'sir ko'rsatadigan mezonlar majmuasida mintaqaning individual xususiyatlarini hisobga olmaslik masalasini belgilash mumkin. Iqtisodiy tizimlarning turli xil geosiyosiy

pozitsiyasi, ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, tabiiy, etnik va boshqa omillar har bir mintaqaning o'ziga xosligini va mintaqada samarali innovatsion va investitsiya siyosatini ishlab chiqish muammolarini belgilaydi.

Mintaqaning iqtisodiy tizimlarini innovatsion va investitsiyaviy rivojlantirish yo'nalishlari mintaqaning iqtisodiy faoliyatidagi muammoli yo'nalishlarga va uning iqtisodiy imkoniyatlariga bog'liq. Iqtisodiy tizimlarni innovatsion va investitsiyaviy rivojlantirish strategiyasi, ayniqsa, mintaqa ehtiyojlari va imkoniyatlarining izchilligiga, mintaqaning iqtisodiy rivojlanishini boshqarish tizimining belgilangan usullari va shakllarini qayta tashkil etishga qaratilgan.

Shunday qilib, olib borilgan tadqiqotlar viloyatda innovatsion va investitsiya loyihalari samaradorligini baholash uchun ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish uchun zarur shart-sharoitlar tahlilini o'z ichiga olgan dastlabki baholashni o'tkazish zarurligini ko'rsatishga asos bo'ldi. loyihani amalga oshirish, uni kelajakda uzaytirish bilan. Mintaqada innovatsion faoliyatni rivojlantirish strategiyasini belgilashda mintaqada va uning hududiy sub'ektlarida rivojlangan iqtisodiyot tuzilmasini hisobga olgan holda strategik alternativalarining ma'lum ro'yxatini shakllantirishga tayanish kerak. mavjud inson resurslari, resurs va boshqa salohiyatlar, shuningdek, so'nggi yillarda ijtimoiy sohada yuzaga kelgan tendentsiyalar.

Aniq hisob-kitoblar va ishonchli natijalarni olish imkoniyati innovatsion va investitsiya loyihalari samaradorligini baholash usullari uchun asosdir. Baholash algoritmi quyidagicha:

1) Mintaqaning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda innovatsion va investitsiya loyihalarini baholash mezonlari majmui shakllantirilmoqda.

2) Taklif etilayotgan baholash majmuasi har bir loyihaning umummilliy, umummilliy miqyosdagi ahamiyati bo'yicha hisoblangan innovatsion salohiyatini tahlil qiladi, loyihalarning butun massasini ma'lum portfellarga taqsimlash imkonini beruvchi bevosita yangilikni baholaydi.

3) Innovatsion investitsiya loyihasi uning pul oqimini shakllantirish nuqtai nazaridan tahlil qilinadi

4) Loyihani moliyalashtirish manbalari va investorning bo'sh moliyaviy resurslaridan foydalanish ko'rib chiqiladi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Особенности управления инновационным развитием социально-экономических систем в современных условиях [Текст] : коллективная монография / [Па-рахина В. Н. и др.] ; под ред. В. Н. Пара-хиной ; М-во образования и науки Российской Федерации, Федеральное агентство по образованию, Гос. образовательное учреждение высш. проф. образования «Сев.-Кавказский гос. технический ун-т».- Ставрополь, 2011.

2. Парахина В.Н. Специфика инновационной деятельности в Ставропольском крае [Текст] /Новикова Е.Н., Парахина В.Н. // Современные тенденции развития теории и практики управления в России и за рубежом материалы (3-7 секции) II (VII) Международной научно-практической конференции. ФГАОУ ВПО «Северо-Кавказский федеральный университет». 2013. С. 77-79.

3. Парахина В.Н. Дифференциация инновационного развития регионов России [Текст] /Парахина В.Н., Узденов И.Ш. // Вестник Северо-Кавказского федерального университета. - 2014. - № 4 (43). - С. 142-147.

4. Стратегия развития инновационной деятельности в Ставропольском крае до 2020 года. Интернет-ресурсы: [http:// www.stavinvest.ru](http://www.stavinvest.ru).